

УДК 336.71:336.63

ІНДИКАТОРИ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Соловаров Андрій Валерійович,
аспірант
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: andrei.solovarov@gmail.com

Анотація. Досліджено підходи до оцінки рівня боргової безпеки банківського сектору національної економіки. Обґрунтовано необхідність дотримання боргової безпеки банківського сектору. Охарактеризовано методи, за допомогою яких здійснюється оцінка рівня боргової безпеки. Зазначено про доцільність визначення порогових значень індикаторів боргової безпеки банківського сектору за допомогою раціонування. Аналізуються погляди дослідників на перелік індикаторів боргової безпеки банківського сектору та емпіричні дослідження з цієї проблематики, проведені в зарубіжних країнах, а також негативні наслідки недотримання порогових значень індикативних показників. Ідеться про раннє попередження майбутніх системних банківських криз. Наведено авторське бачення індикаторів боргової безпеки банківського сектору національної економіки. Наголошено на доцільності при оцінці рівня боргової безпеки банківського сектору враховувати масштаб негативних наслідків невикладання його в порогові значення.

Ключові слова: банківський сектор, боргова стійкість, боргова безпека банківського сектору, методи оцінки боргової безпеки, індикатори боргової безпеки банківського сектору.

Формул: 1; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 30.

DEBT SECURITY INDICATORS OF THE NATIONAL ECONOMY BANKING SECTOR

Solovarov Andrii,
Ph. D. student
of SHEL «Banking University»
e-mail: andrei.solovarov@gmail.com

Abstract. The approaches to assessing the level of debt security of the banking sector of the national economy are investigated. The necessity of compliance with the debt security of the banking sector is substantiated. The methods for assessing the level of debt security are described. The expediency of defining the threshold values of debt security indicators of the banking sector by rationing is indicated. The views of researchers on the list of debt security indicators of the banking sector and empirical research on this issue, conducted in foreign countries, as well as the negative consequences of non-compliance with the threshold values of indicative indicators, are analyzed. It is an early warning of the coming systemic banking crises. The author's vision of debt security indicators of the banking sector of the national economy is presented. The need to assess the level of debt security of the banking sector to take into account the scale of the negative consequences of not investing it in the threshold values.

Keywords: banking sector, debt sustainability, debt security of the banking sector, methods of assessing debt security, debt security indicators of the banking sector.

Formulas: 1; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 30.

ИНДИКАТОРЫ ДОЛГОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Соловаров Андрей Валерьевич,
аспирант
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: andrei.solovarov@gmail.com

Аннотация. Исследованы подходы к оценке уровня долговой безопасности банковского сектора национальной экономики. Обоснована необходимость соблюдения долговой безопасности банковского сектора. Охарактеризованы методы, с помощью которых осуществляется оценка уровня долговой безопасности. Указано на целесообразность определения пороговых значений индикаторов долговой безопасности банковского сектора с помощью рационализации. Анализируются взгляды исследователей на перечень индикаторов долговой безопасности банковского сектора и эмпирические исследования по этой проблематике, осуществленные в зарубежных странах, а также негативные последствия несоблюдения пороговых значений

индикативных показателей. Говорится о раннем предупреждении будущих системных банковских кризисов. Дано авторское видение индикаторов долговой безопасности банковского сектора национальной экономики. Подчеркнута необходимость при оценке уровня долговой безопасности банковского сектора учитывать масштаб негативных последствий несоответствия его пороговым значениям.

Ключевые слова: банковский сектор, долговая устойчивость, долговая безопасность банковского сектора, методы оценки долговой безопасности, индикаторы долговой безопасности банковского сектора.

Формул: 1; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 30.

Вступ. Неконтрольоване зростання заборгованості банківського сектору, її нераціональна структура за неефективного управління його сукупним боргом загалом і використання запозичених коштів зокрема спричиняє підвищення не лише його уразливості, а й національної економіки загалом, унеможливує забезпечення фінансової стабільності у країні. Ось чому забезпеченню боргової безпеки банківського сектору України слід приділяти значну увагу. А для цього потрібно мати систему відповідних індикаторів, які б сигналізували про ступінь наближення боргу банківського сектору до критичної межі. Утім, на сьогодні ідентичних підходів до оцінки, визначення переліку й однозначного тлумачення подібних індикативних показників не існує.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Проблематикою індикативного оцінювання боргової безпеки банківського сектору національної економіки займалися такі вітчизняні і зарубіжні дослідники, як: Г. Абакумова, О. Барановський, Т. Богдан, Р. Вовченко, Ж. Голодова, Є. Данилова, С. Донець, І. Жук, С. Іванов, В. Кульков, В. Сенчагов, С. Цвирко, А. Шабалін та ін.

Проте й досі не існує логічно завершеної думки щодо розв'язання зазначених проблем.

Метою статті є визначення підходів до оцінки й переліку індикаторів боргової безпеки банківського сектору національної економіки.

Результати дослідження. Оцінка боргової безпеки здійснюється за допомогою різних методів:

- методу порівняльного аналізу, що дозволяє провести зіставлення різних боргових позицій, фактичних і порогових рівнів зовнішньої і внутрішньої заборгованості, вітчизняних і зарубіжних обсягів боргової економіки;

- балансового методу, що дозволяє співвіднести зовнішні активи і пасиви, визначити в підсумку сальдовані результати боргової діяльності [1, с. 2];

- коінтеграційного аналізу, на основі якого визначаються довгострокові співвідношення, що інтерпретуються як функції попиту і пропозиції, а також позабірковий оцінювання (у рамках цієї концепції припускається, що параметризація співвідношення між показником заборгованості і фундаментальними чинниками, отримана на основі даних у країнах із ринками, що формуються, може бути викривленою) [2];

- ідентифікації боргових ризиків [небезпечного обсягу, рефінансування (неможливості обслуговування боргу за рахунок поточних доходів), відсотковий, валютний, ліквідності, утворення випадкових (умовних) боргів, операційний] для оцінки оптимальності боргового портфеля.

При цьому порогові значення індикаторів боргової безпеки можуть визначатись за допомогою раціону-

вання (англ. *rationing*) — нормування, установлення певних обмежень, моделювання, використання кращих зарубіжних практик.

Для оцінки державної боргової політики використовують метод цільових орієнтирів, згідно з яким на основі аналізу кон'юнктури національного і світового фінансових ринків, а також з урахуванням фінансових потреб держави у плановому періоді розробляються і нормативно фіксуються конкретні показники, які мають бути отримані в результаті здійснення позикових операцій і операцій з управління державним боргом [3, с. 2].

На наш погляд, ці методи можуть застосовуватись і в оцінці боргової безпеки банківського сектору національної економіки.

МВФ і Світовий банк рекомендують оцінювати боргову стійкість країн із низьким і середнім рівнями доходів на основі [4]:

- прогнозованого аналізу рівня боргового навантаження і розміру боргових виплат із використанням базового сценарію і стрес-тестування;

- оцінки боргової стійкості з огляду на порогові значення індикаторів розміру державного боргу і витрат на його обслуговування;

- аналізу боргових стратегій урядів.

При оцінці рівня боргової безпеки увага переважно приділяється виокремленню індикаторів боргової безпеки держави/країни. Так, з 2013 року експерти МВФ застосовують нову методіку оцінки боргової стійкості, яка покликана якісно поліпшити попередні підходи до оцінки безпечного рівня боргового навантаження для країн із розвиненими країнами і тими, що розвиваються, ринками. Пропонується оцінювати боргову стійкість держав, виходячи з рівня накопиченого боргу, його динаміки, потреби державного сектору в запозиченнях, а також уразливості структури боргу. Особливістю нового підходу є те, що при аналізі безпечного рівня держборгу пропонується розрізняти країни, які мають доступ на міжнародні ринки капіталу, і країни з низьким рівнем доходів, які переважно використовують пільгові джерела фінансування [5, с. 214].

Для виміру боргового навантаження у світовій практиці використовують відношення кредиту приватного сектору до ВВП, порогове значення якого становить 90—100%. Якщо цей показник перевищує порогове значення, як свідчать емпіричні дослідження [6; 7], відбувається уповільнення економічного зростання.

Порогове значення корпоративного боргу нерезидентам має становити 50—60% від порогового значення за внутрішнім корпоративним боргом, тобто перебувати в межах 40—50% ВВП [8, с. 88].

Водночас існують різні погляди дослідників на перелік і порогові значення індикаторів боргової без-

пеки банківського сектору. Так, російські дослідники такими вважають визначені з урахуванням показників достатності власного капіталу банків, нормативів, що лімітують максимальний розмір зобов'язань перед іноземними банками, показників ризиків банківського сектору відношення [9, с. 280—283; 10, с. 16—17]:

- зовнішньої заборгованості банківського сектору до його сумарних активів (не більше ніж 25—30 %) [11, с. 84];

- іноземної сукупної банківської позиції до сукупного власного капіталу банківської системи (не більше ніж 20 %).

Друге порогове значення (що характеризує частку іноземної позиції в капіталі банку) має бути доповнено показником, що враховує результативність розміщення сукупної іноземної банківської позиції і відображає відношення сукупної міжнародної чистої валютної позиції банків (різниця між сукупними міжнародними пасивами банків і їхніми сукупними міжнародними активами) до сукупного власного капіталу банків (не більше ніж 4 %).

А порогове значення за зовнішніми облігаційними позиками банків, що визначається на основі порогового значення за зовнішніми корпоративними облігаційними позиками (10 % від ВВП) і частки банків у загальному обсязі цих позик (близько 30%), становить 3 % до ВВП [11, с. 84—85].

Є. Данилова зазначає, що важливу роль для стабільності банківського сектору відіграє не лише співвідношення «зовнішній борг банків / активи», а й забезпеченість боргу золотовалютними резервами. У рік кризи в Кореї зовнішній борг банків становив 28 % пасивів банківського сектору, а його обсяг перевищував ЗВР у 4,5 раза, а в Казахстані частка зовнішнього боргу — понад 50% пасивів банків, тоді як ЗВР перевищували зовнішній борг банків. На думку цієї дослідниці, слід брати до уваги і відношення сукупного зовнішнього боргу країни до резервів, оскільки надмірний обсяг зовнішньої заборгованості держави і корпоративного нефінансового сектору також може спричинити кризу, яка, врешті-решт, призведе до серйозних втрат банківського сектору. Наприклад, в Аргентині частка зовнішнього боргу в пасивах банків становила менше ніж 15 %, а відношення боргу до ЗВР — 113 %, однак зовнішній борг держави більш ніж у шість разів перевищував ЗВР, що, поряд із завищеним фіксованим курсом валюти, зумовило девальвацію песо і банківську кризу 2001 року. Тому умову із співвідношення зовнішнього боргу банків і ЗВР слід розглядати як необхідну, але не достатню. Виходячи з досвіду криз за 15 років Є. Данилова робить висновок, що частка зовнішнього боргу в структурі пасивів банків, нижча за 10—15 %, є безпечною (Бразилія, Чехія), однак за рівня цього показника в 15—20 % ЗВР мають хоча б удвічі перевищувати обсяг зовнішнього боргу банків. Частка зовнішнього боргу в пасивах понад 20 % і відношення «борг банків / ЗВР» понад 100 % у разі різкої зміни умов на фінансовому ринку вже є підставою очікувати банківську кризу. Чіткий критерій за співвідношенням «зовнішній борг країни / ЗВР» сформулювати складно: у деяких країнах воно в окремі періоди становило 200—

500 %, однак фінансової кризи це не зумовило, тоді як в інших країнах такі рівні спричинили кризи. Водночас цей показник на рівні понад 500 % завжди спричиняв кризи (Туреччина — 571,6 % у 2001 р., Корея — 854 % у 1997 р., Аргентина — 1 165 % у 2003 році) [12]. А, наприклад, ЄБРР традиційно дотримується співвідношення борг / власний капітал у розмірі 1 : 1 [13].

Р. Вовченко індикаторами боргової безпеки банківського сектору національної економіки вважає: розмір і питому вагу його внутрішньої і зовнішньої заборгованості в сукупному обсязі внутрішньої і зовнішньої заборгованості економічних агентів країни загалом; відношення заборгованості банківського сектору до ВВП; співвідношення внутрішньої і зовнішньої заборгованості банківського сектору; тривалість і ціну запозичень; частку короткострокового боргу в сукупному обсязі заборгованості [14].

Індикаторами боргової безпеки банківського сектору є й [15]:

- відношення зовнішнього боргу банків до їхніх активів (за прецедентом 1998 року, за трикратного послаблення курсу національної валюти, якщо зовнішні зобов'язання банків становлять понад 30 % активів, то вони стають неплатоспроможними, і ймовірність банкрутства в цьому разі дуже велика);

- відношення внутрішнього боргу банків до їхніх активів (не повинно перевищувати 30 % у стабільних макроекономічних умовах);

- співвідношення короткострокової і довгострокової зовнішньої заборгованості банків (довгострокова і короткострокова заборгованість мають співвідноситися одна з одною як 70 : 30).

Щоб урівноважити ризики у сфері внутрішньої і зовнішньої заборгованості інституційних суб'єктів у стабільних внутрішньо- і зовнішньоекономічних умовах, зовнішній і внутрішній борг банків і корпорацій має співвідноситися один з одним як 50 : 50. Слід урахувати, що прагнути співвідношення зовнішнього і внутрішнього боргу на рівні 50 : 50 слід лише за збалансованих за рівнем ризиків зовнішніх і внутрішніх фінансових та економічних умов.

Говорять і про доцільність установлення для системно значущих банків обов'язкових нормативів граничного рівня зовнішніх боргів [16, с. 49—50], які розраховують як обсяг зовнішніх запозичень банку / обсяг власного капіталу банку (граничне значення цього нормативу залежно від величини їхніх активів може бути в межах 2—3) або обсяг запозичень банку на зарубіжних ринках / обсяг сукупних зобов'язань (не більше ніж 0,3), а також нормативу забезпеченості короткострокових зобов'язань власним капіталом банку (обсяг короткострокових запозичень банку на зарубіжних ринках / обсяг власного капіталу — 0,8—0,9).

Для запобігання утворенню боргового тягаря в банківському секторі пропонують [17, с. 120—122]:

- установлення ліміту на обсяг біржових операцій банків, пов'язаних із валютними ф'ючерсами і опціонами;

- введення лімітів: за вимогами і зобов'язаннями в іноземній валюті, а також на частку отриманих іноземних позик і випуску облігацій;

– запровадження нормативу резервування зовнішніх зобов'язань, залучених шляхом випуску боргових цінних паперів (не менше ніж 6–7 % від суми коштів, залучених шляхом реалізації на зовнішніх ринках цього виду цінних паперів);

– підвищення нормативу обов'язкових резервів за коштами, залученими від іноземних банків / фінансових організацій в іноземній валюті як мінімум на 2 % до потенційних 5 %;

– запровадження аналогії й різновидів податку Тобіна. Так, Центральний банк Чехії 1995 року запровадив плату в розмірі 0,25 % за трансакції банків в іноземній валюті, а в Хорватії 1998-го обов'язковим було депонування короткострокових і довгострокових кредитів нерезидентів на рівні 30 і 5 % відповідно. У Колумбії 1991 року існував 3-відсотковий податок на валютні надходження і перекази з-за кордону. Бразилія 2008-го ввела 2-відсоткове оподаткування вкладень нерезидентів у внутрішні цінні папери з його наступним підвищенням 2010 року до 6 % з метою запобігання ревальвації національної валюти. В Україні пропонувалось установити ставку цього податку на рівні 3–5 % від суми трансакції.

Серед індикаторів боргової безпеки банківського сектору називають [18, с. 31]: відкриту валютну позицію банків [не більше ніж 20 % власних коштів (капіталу)]; відношення іноземної сукупної банківської позиції (різниця між сукупними міжнародними пасивами банків і їхніми сукупними міжнародними активами) до сукупного власного капіталу банківського сектору (не більше ніж 20 %).

Пропонується і запровадження ліміту зовнішньої заборгованості банків перед нерезидентами в розмірі 20 % пасивів банку [19, с. 32]; нормативу забезпеченості короткострокових зобов'язань власним капіталом банків — 0,8–0,9; нормативу покриття кредитів (обсяг наданих кредитів / обсяг залучених депозитів) — 1,5 [16, с. 50].

Виходячи з того, що відношення сукупних активів банківського сектору до ВВП має становити не менше ніж 100–120 %, а частка кредитного портфеля в активах — не менше ніж 45–60 %, обсяг банківських кредитів корпоративному секторові має перебувати в межах 70–75 % до ВВП. З урахуванням корпоративних позик це порогове значення за внутрішнім корпоративним боргом становитиме 90 % до ВВП [20, с. 56].

На підставі дослідження 18-ти країн ОЕСР за 1980–2010 рр. С. Чикеті, М. Моханті і Ф. Замполі дійшли висновку, що граничний рівень урядового боргу — 85 % до ВВП, для корпоративного боргу — 90 % до ВВП, для боргу домогосподарств — 85 % до ВВП [21]. Крім того, борговий тягар вважається прийнятним, коли відношення накопиченого боргу до поточного ВВП зберігається незмінним [22].

Ранньому попередженню прийдешніх системних банківських криз сприятиме розрахунок коефіцієнта обслуговування боргу (англ. *Debt Service Ratio* — *DSR*), що є додатковим системним індикатором визначення уразливості реальної економіки [23] і визначається як відношення потоку платежів з накопиченого боргу (погашення основної частини боргу і виплата відсот-

ків) до величини поточних доходів. За припущення про рівномірний розподіл платежів за боргом (ануїтетного платежу) коефіцієнт розраховується таким чином [2, с. 9]:

$$DSR_t = \frac{i_t \cdot D_t}{(1 - (1 + i_t) - s_t \cdot Y_t)}$$

де D — величина сукупної заборгованості за кредитом; i — середній рівень відсоткових ставок за виданими кредитами; s — середній строк до погашення; Y — поточний дохід населення.

З огляду на це, як зазначають дослідники, ліміт надання коштів у кредит не повинен перевищувати 30–50 % від доходів [2, с. 9]. Однак для громадян із низьким і середнім рівнями доходу при настанні кризових явищ в економіці 30-відсотковий борг від рівня доходів може виявитися критичною точкою відліку дефолту і серйозно вплинути на рівень добробуту. Розмір щомісячної виплати має варіюватися на основі комплексного розрахунку параметрів, що характеризують добробут позичальника, тобто встановлювати сукупну щомісячну виплату за кредитами залежно від належності до тієї чи іншої дохідної групи, ураховуючи кредити в усіх банках [24, с. 25].

Серед індикаторів боргової безпеки банківського сектору, на наш погляд, мають бути:

- ступінь залежності банківського сектору від зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування;
- темпи зростання заборгованості банківського сектору та їх співвідношення з темпами зростання сукупного боргу країни;
- рівень концентрації банківських активів у розрізі окремих секторів національної економіки, галузей господарського комплексу та економічних агентів;
- динаміка чистої позиції за зовнішнім боргом банків (різниця між зовнішнім боргом і зовнішніми активами банків);
- ліміт боргового навантаження (за Базелем III — 3 %, тобто банківські активи за балансовими і позабалансовими статтями не мають перевищувати капітал банку більш ніж у 33 рази);
- профіль позикової потужності як обсяг боргових зобов'язань, за якого розмір щорічних виплат із погашення боргу у плановому періоді не має перевищувати різницю між обсягом доходів банківського сектору і обсягом поточних витрат за той самий період;
- боргова стійкість банківського сектору (обсяг його боргових зобов'язань і витрат з їх обслуговування / ВВП);
- прийнятний рівень накопиченого банківським сектором боргу (рівень, за якого банківський сектор у змозі його обслуговувати таким чином, щоб співвідношення борг / ВВП було стабільним / зменшувалося);
- адміністративна вартість боргу банківського сектору (сума видатків на управління боргом / обсяг боргу банківського сектору);
- ризик сплати боргу [обсяг боргу / величина ЕВІТДА (обсяг прибутку до вирахування ви-

трат на сплату податків, відсотків і нарахованої амортизації];

- співвідношення проблемної заборгованості і проблемних активів;
- відношення простроченої і сумнівної заборгованості до акціонерного капіталу банківського сектору;
- співвідношення обсягу резервів за сумнівними боргами і кредитного портфеля клієнтів банківського сектору з проблемними кредитами і сумнівною заборгованістю;
- співвідношення резерву на втрати за сумнівними боргами і обсягу відсоткових доходів банківського сектору;
- коефіцієнт проблемних позик / «якості кредиту» (залишок заборгованості за рахунками простроченої і сумнівної заборгованостей — резерв на втрати за сумнівними боргами/чистий кредитний портфель. Якщо цей показник становить понад 5 %, вважається, що в банків є проблеми з поверненням кредитів [25]);
- коефіцієнт ризику дефолту банківського сектору (виплати за його внутрішнім боргом / доходи банківського сектору);
- коефіцієнт ризику дефолту банківського сектору з урахуванням виплат за його зовнішнім боргом (виплати за його внутрішнім боргом / різниця між доходами банківського сектору і виплатами за зовнішнім боргом банківського сектору);
- коефіцієнт ризику дефолту банківського сектору з урахуванням рефінансування боргу (різниця між виплатами за внутрішнім боргом банківського сектору і його внутрішніми запозиченнями / різниця між доходами банківського сектору і виплатами за його зовнішнім боргом);
- точка дефолту (момент, коли обслуговування боргу за первинними зобов'язаннями стає для банківського сектору дорожчим, аніж прохання про реструктуризацію боргу, з урахуванням репутаційних та інших втрат);
- негарантований державою зовнішній борг державних банків;
- дюрація ринкового портфеля (середній строк до погашення державних і корпоративних облігацій);
- сукупний геп банківського сектору в іноземній валюті (різниця між активами і зобов'язаннями), що свідчить про достатність / відсутність валютної ліквідності банків для обслуговування зовнішнього боргу. Причому цей показник є індикатором не тільки боргової, а й валютної безпеки банківського сектору.

Крім того, на нашу думку, доцільно з цієї ж метою використовувати й передбачені Базелем III нормативи:

- покриття ліквідності (зобов'язує мати на балансі обсяг ліквідних активів, достатній для покриття відпливів коштів протягом одного місяця, без можливості залучення додаткового фондування. Ці активи мають прийматися центробанками як забезпечення і принаймні на 60% складатись із грошових коштів,

облігацій центральних банків і державних боргових зобов'язань);

- чистих стійких пасивів (зобов'язує банки мати стабільне покриття за низьколіквідними активами, тобто тих, що не зможуть бути реалізованими без істотної втрати вартості протягом року (іпотечні кредити; кредити підприємствам; цінні папери до погашення; резерви за кредитною заборгованістю; похідні фінансові інструменти). До джерел фінансування таких пасивів належать, насамперед, власний капітал, а також інші довгострокові джерела фінансування. Економічна сутність цього нормативу полягає у приведенні у відповідність строковості активних і пасивних операцій і є певною мірою реакцією на поширену раніше практику довгострокового кредитування за рахунок короткострокового фондування [26, с. 65—66].

Індикатором боргової безпеки може слугувати і борговий навіс, який П. Кругман визначав як стан, за якого зведена вартість майбутніх доходів, що отримуються від реформ, які провадяться завдяки зовнішнім запозиченням, не перевищують витрати на обслуговування зовнішнього боргу [27]. При цьому нарощування обсягів зовнішніх позик збільшує ризик утворення боргового навісу, що спричиняє падіння інвестиційної активності у країні, негативно позначається на економічному зростанні, структурних і податково-бюджетних реформах, а в деяких випадках — стримує їх здійснення, особливо у країнах із відносно низьким рівнем доходу [28, с. 58].

І, нарешті, для комплексної оцінки рівня боргової безпеки банківського сектору слід проводити його порівняння із заборгованістю тіньового банкінгу. Так, скажімо, тільки в Китаї борги тіньового банкінгу, основними механізмами здійснення якого є трастові рахунки; продукти, пов'язані з послугами з управління приватним капіталом; міжфірмове кредитування; мікрокредитування; неформальне кредитування, вимірюються приблизно 6,5 трлн дол. [5, с. 203]. А у США високопосадовці не оцінили небезпеку тіньової банківської системи, утвореної інвестиційними банками і хедж-фондами. Складні позабалансові методи сек'юритизації і створення похідних цінних паперів дозволяли «тіньовим» банкам приховувати частку позикового капіталу від інвесторів і контрольно-наглядових органів [29].

Неконтрольоване функціонування альтернативної банківської системи, згідно з підсумками розслідування Конгресом США причин і наслідків фінансової кризи, стало однією з найважливіших причин кредитного колапсу 2007—2009 рр. Скорочення вартості активів альтернативної системи приблизно на 5 трлн дол. — достатньо точна характеристика загальних фінансових втрат першої фази кризи сек'юритизації.

Простий зв'язок між кредитором, банком і боржником шляхом сек'юритизації трансформувався в багатоланковий, зі зворотними зв'язками, ланцюг фінансового посередництва. Виникнення подібних ланцюгів посилює ризикованість фінансових операцій. У результаті сучасні фінанси, абсорбуючи ризики, зумовлені взаємодіями учасників ринку, особливо явищами «наслідування» (*herding*), збільшують

імовірність виникнення екстремальних подій (феномен «товстих хвостів»).

У ході кризи 2007—2009 рр. «токсичні» активи опинились, урешті-решт, на балансах найбільших банків, що їх створили [30, с. 32].

Оцінюючи рівень боргової безпеки банківського сектору, слід урахувувати і масштаб негативних наслідків невикладання його в порогові значення. Так, серед останніх, зокрема, можна виокремити: перешкодження накопиченню банківським сектором капіталу і зниження ефективності його функціонування; зменшення кредитного потенціалу, зростання ризикової премії, уповільнення темпів соціально-економічного зростання; зменшення податкових надходжень від банківського сектору і небанківських корпорацій,

зростання навантаження на держбюджет у зв'язку з доцільністю підтримки / націоналізації системно значущих комерційних банків; дефолт банківських інститутів; викривлення ціноутворення на фінансових ринках; зростання соціальної ізольованості зневірених проблемних позичальників.

Висновки. Таким чином, успішність формування системи забезпечення боргової безпеки банківського сектору національної економіки значною мірою залежить від оволодіння оптимальними методами її вимірювання, чіткого визначення переліку відповідних безпечових індикаторів, розрахунку їхніх порогових значень і відхилень від останніх реальних показників функціонування банківського сектору у сфері реалізації боргових відносин.

Список використаної літератури

1. Кульков В. М. Внешняя долговая устойчивость российской экономики: двойственность оценки / В. М. Кульков, И. М. Теняков // Финансовая аналитика: проблемы и решения. — 2014. — № 47. — С. 2–14.
2. Донец С. А. Индикаторы долговой нагрузки / С. А. Донец, А. А. Пономаренко // Деньги и кредит. — 2017. — № 4. — С. 5–13.
3. Кабашкин В. А. Возможность внедрения стратегического аудита государственных долговых обязательств / В. А. Кабашкин // Финансовая аналитика: проблемы и решения. — 2010. — № 6. — С. 2–7.
4. Staff Guidance Note on the Application of the Joint Bank-Fund Debt Sustainability Framework for Low-Income Countries [Electronic resource]. — IMF. — 2010. — January. — Available at : <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/012210.pdf>.
5. Цвирко С. Э. Актуальные проблемы управления государственным долгом / С. Э. Цвирко // Актуальные вопросы современной науки. — 2016. — № 45. — С. 200–218.
6. Arcand J.-L. Too Much Finance? / J.-L. Arcand, E. Berkes, U. Panizza // IMF Working Paper. — 2012. — № 161.
7. Cecchetti S. G. Reassessing the impact of finance on growth / S. G. Cecchetti, E. Kharroubi // BIS Working Papers. — 2012. — July. — № 381.
8. Бессчастнова В. Д. К вопросу о влиянии корпоративного долга на экономику России / В. Д. Бессчастнова, О. А. Кирсанова // Вестник Самарского муниципального института управления. — 2011. — № 4. — С. 84–91.
9. Экономическая безопасность России / под ред. В. К. Сенчагова. — Москва : БИНОМ, 2009. — 815 с.
10. Шабалин А. О. Формирование долговой экономики России / А. О. Шабалин // Банковское дело. — 2012. — № 1. — С. 12–17.
11. Шабалин А. О. Внешний долг российских банков: тенденции и структура / А. О. Шабалин // Вестник Института экономики Российской академии наук. — 2014. — № 3. — С. 78–89.
12. Данилова Е. О. Влияние внешнего долга коммерческих банков на финансовую устойчивость банковского сектора России : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 — финансы, денежное обращение и кредит / Е. О. Данилова. — Москва, 2009. — 29 с.
13. Иванов С. А. Долговое финансирование российских банков на международных рынках капитала : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / С. А. Иванов. — Санкт-Петербург, 2011. — 214 с.
14. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.08 — гроші, фінанси і кредит / Р. С. Вовченко. — Київ, 2016. — 237 с.
15. Мальцева И. Пределы долговых обязательств государства, корпораций и банков с позиций национальной безопасности России / И. Мальцева // Вестник Института экономики РАН. — 2009. — № 2. — С. 131–143.
16. Голодова Ж. Г. Внешние долги российских банков: состояние и управление в контексте обеспечения безопасности банковского сектора / Ж. Г. Голодова, А. В. Абакумова // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. — 2011. — № 30. — С. 46–51.
17. Шпенюк О. Е. Целевая направленность и инструментарий управления внешними заимствованиями банковского сектора в современных условиях / О. Е. Шпенюк // Белорусский экономический журнал. — 2013. — № 1. — С. 114–125.
18. Жук И. Индикативная система внешнедолговой устойчивости в Республике Беларусь / И. Жук // Банковский вестник. — 2010. — Октябрь. — С. 26–32.
19. Богдан Т. П. Макропроденційне регулювання та контроль руху капіталу в системі антикризового управління / Т. П. Богдан, І. В. Богдан // Фінанси України. — 2011. — № 7. — С. 14–32.

20. Шабалин А. Динамика и масштабы государственного, корпоративного и частного долга в современной России / А. Шабалин // Вестник Института экономики Российской академии наук. — 2013. — № 3. — С. 48—59.
21. Cecchetti S. The real effects of debt [Electronic resource] / S. Cecchetti, M. Mohanty, F. Zampolli // Working papers. — 2011. — № 352. — September. — Available at : www.bis.org/publ/work352.htm.
22. Wyplosz Ch. Debt Sustainability Assessment: The IMF Approach and Alternatives [Electronic resource] /Ch. Wyplosz // HEI Working Paper. — 2007. — № 03. — Available at : <https://ideas.repec.org/p/gii/giihei/heiwp03-2007.html>.
23. Drehmann M. Do debt service costs affect macroeconomic and financial stability? / M. Drehmann, M. Juselius // BIS Quarterly Review. — 2012. — September. — P. 21—35.
24. Романова Ю. В. Влияние социально-экономических факторов на возникновение закредитованности домашних хозяйств и уровень жизни населения / Ю. В. Романова // Уровень жизни населения регионов России. — 2016. — № 4. — С. 24—30.
25. Гребеник Т. В. Кредитная политика и задачи современного инновационного банка по формированию кредитного портфеля [Электронный ресурс] // Науковедение. — 2013. — № 1. — Режим доступа : <http://publ.naukovedenie.ru>.
26. Улюкаев С. С. Базель III и новые тенденции в банковской деятельности / С. С. Улюкаев // Финансы и кредит. — 2013. — № 11. — С. 64—68.
27. Krugman P. Financing vs. Forgiving a Debt Overhang / P. Krugman // Journal of Development Economics. — 1988. — Vol. 29. — P. 253—268.
28. Тагиев Н. Ф. Оценка реальности долгового навеса для экономики Азербайджана / Н. Ф. Тагиев, Г. Р. Сафарали // Известия УрГЭУ. — 2010. — № 6. — С. 54—59.
29. Simkovic M. Secret Liens and the Financial Crisis of 2008 [Electronic resource] / M. Simkovic // American Bankruptcy Law Journal. — 2009. — Vol. 83. — P. 253. — Social Science Research Network. — Available at : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1323190.
30. Смирнов А. Д. Долг, финансовый рычаг и кризис / А. Д. Смирнов // Вестник Российской академии естественных наук. — 2012. — № 4. — С. 31—37.

References

1. Kulkov, V. M. & Tenyakov, I. M. (2014). Vneshnyaya dolgovaya ustoychivost rossiyskoy ekonomiki: dvoystvennost otsenki [External debt sustainability of the Russian economy: the duality of valuation]. *Finansovaya analitika: problemy i resheniya — Financial analytics: problems and solutions*, 47, 2—14 [in Russian].
2. Donets, S. A. & Ponomarenko, A. A. (2017). Indikatory dolgovoy nagruzki [Indicators of debt load]. *Dengi i kredit — Money and credit*, 4, 5—13 [in Russian].
3. Kabashkin, V. A. (2010). Vozmozhnost vnedreniya strategicheskogo audita gosudarstvennykh dolgovykh obyazatelstv [The possibility of implementing a strategic audit of government debt obligations]. *Finansovaya analitika: problemy i resheniya — Financial analytics: problems and solutions*, 6, 2—7 [in Russian].
4. Staff Guidance Note on the Application of the Joint Bank-Fund Debt Sustainability Framework for Low-Income Countries (2010). Retrieved from <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/012210.pdf>.
5. Cvirko, S. E. (2016). Aktualnye problemy upravleniya gosudarstvennym dolgom [Actual problems of public debt management]. *Aktualnye voprosy sovremennoy nauki — Actual problems of modern science*, 45, 200—218 [in Russian].
6. Arcand, J. L., Berkes E., & Panizza U. (2012). *Too Much Finance*, IMF Working Paper, 161.
7. Cecchetti, S. G., & Kharroubi, E. (2012). *Reassessing the impact of finance on growth*. BIS Working Papers, 381.
8. Besschastnova, V. D., & Kirsanova, O. A. (2011). K voprosu o vliyaniy korporativnogo dolga na ekonomiku rossii [On the impact of corporate debt on the Russian economy]. *Vestnik Samarskogo municipalnogo instituta upravleniya — Bulletin of the Samara Municipal Management Institute*, 4, 84—91 [in Russian].
9. Senchagova, V. K. (2009). *Ekonomicheskaya bezopasnost Rossii [Economic Security of Russia]*. BINOM, 815 [in Russian].
10. Shabalin A. O. (2012). Formirovaniye dolgovoy ekonomiki Rossii [Formation of the debt economy of Russia]. *Bankovskoe delo — Banking*, 1, 12—17 [in Russian].
11. Shabalin, A. O. (2014). Vneshnij dolg rossijskix bankov: tendencii i struktura [External Debt of Russian Banks: Trends and Structure]. *Vestnik Instituta ekonomiki Rossijskoj akademii nauk — Bulletin of the Institute of Economics of the Russian Academy of Sciences*, 3, 78—89 [in Russian].
12. Danilova, E. O. (2009). Vliyanie vneshnego dolga kommercheskix bankov na finansovuyu ustoychivost bankovskogo sektora Rossii [The influence of the external debt of commercial banks on the financial stability of the banking sector in Russia]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
13. Ivanov, S. A. Dolgovoje finansirovaniye rossijskix bankov na mezhdunarodnykh rynkax kapitala [Debt financing of Russian banks in international capital markets]. *Candidate's thesis*. St. Petersburg [in Russian].
14. Vovchenko, R. S. Finansova bezpeka bankivskogo sektoru ekonomiki ukraini [Financial security of the banking sector of Ukraine's economy]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Malceva, I. (2009). Predely dolgovykh obyazatelstv gosudarstva, korporacij i bankov s pozicij nacionalnoj bezopasnosti Rossii [The limits of the debt obligations of the state, corporations and banks from the standpoint of Russia's national security]. *Vestnik Instituta ekonomiki RAN — Bulletin of the Institute of Economics, RAS*, 2, 131—143 [in Russian].
16. Golodova, Zh. G. (2011). Vneshnie dolgi rossijskix bankov: sostoyanie i upravlenie v kontekste obespecheniya bezopasnosti bankovskogo sektora [External Debts of Russian Banks: Status and Management in the Context of Securing the Security of the Banking Sector]. *Nacionalnye interesy: priority i bezopasnost — National interests: priorities and security*, 30, 46—51 [in Russian].
17. Shpenyuk, O. E. (2013). Celevaya napravlenost i instrumentarij upravleniya vneshnimi zaimstvovaniyami bankovskogo sektora v sovremennykh usloviyax [Target direction and tools for managing external borrowings of the banking sector in modern conditions]. *Belorusskij ekonomicheskij zhurnal — Belarusian economic journal*, 1, 114—125 [in Russian].
18. Zhuk, I. (October 2010). Indikativnaya sistema vneshnedolgovoy ustojchivosti v Respublike Belarus [Indicative system of external debt sustainability in the Republic of Belarus]. *Bankovskij vestnik — Bank Newsletter*, 26—32 [in Russian].
19. Bogdan, T. P. & Bogdan, I. V. (2011). Makroprudencijne regulyuvannya ta kontrol ruxu kapitalu [Macroprudence regulation that control of capitals]. *Finansi Ukraïni — Finance of Ukraine*, 7, 14—32 [in Ukrainian].
20. Shabalin, A. (2013). Dinamika i masshtaby gosudarstvennogo, korporativnogo i chastnogo dolga v sovremennoj Rossii [Dynamics and scale of state, corporate and private debt in modern Russia]. *Vestnik Instituta ekonomiki Rossijskoj akademii nauk — Bulletin of the Institute of Economics of the Russian Academy of Sciences*, 3, 48—59 [in Russian].
21. Cecchetti, S., Mohanty, M., & Zampolli, F. (September 2011). The real effects of debt, Working papers, 352. Retrieved from www.bis.org/publ/work352.
22. Wyplosz, Ch. (2007). Debt Sustainability Assessment: The IMF Approach and Alternatives. *HEI Working Paper*, 3. Retrieved from <https://ideas.repec.org/p/gii/giihei/heiwp03-2007>.
23. Drehmann, M., & Juselius, M. (2012). Do debt service costs affect macroeconomic and financial stability? *BIS Quarterly Review*, September, 21—35.
24. Romanova, Yu. V. (2016). Vliyanie socialno-ekonomicheskikh faktorov na vozniknovenie zakreditovannosti domashnih hozyajstv i uroven zhizni naseleniya [The impact of socio-economic factors on the occurrence of household credit and the standard of living of the population]. *Uroven zhizni naseleniya regionov Rossii — The standard of living of the population of Russian regions*, 4, 24—30 [in Russian].
25. Grebenik, T. V. (2013). Kreditnaya politika i zadachi sovremennogo innovacionnogo banka po formirovaniyu kreditnogo portfelya [Credit policy and the tasks of a modern innovative bank for the formation of a loan portfolio]. *Naukovedenie — Science*, 1. Retrieved from <http://publ.naukovedenie.ru> [in Russian].
26. Ulyukaev, S. S. (2013). Bazel III i novye tendencii v bankovskoj deyatel'nosti [Basel III and new trends in banking]. *Finansy i kredit — Finance and credit*, 11, 64—68 [in Russian].
27. Krugman, P. (1988.). Financing vs. Forgiving a Debt Overhang. *Journal of Development Economics*, 29, 253—268.
28. Tagiev, N. F., Safarali, G. R. (2010). Ocenka realnosti dolgovogo navesa dlya ekonomiki Azerbajdzhana [Assessment of the reality of the debt overhang for the economy of Azerbaijan]. *Izvestiya urgeu — Proceedings of USUE*, 6, 54—59 [in Russian].
29. Simkovic, M. (2009). Secret Liens and the Financial Crisis of 2008. *American bankruptcy law journal*, 83, 253. Retrieved from http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1323190.
30. Smirnov, A. D. (2012). Dolg, finansovyj ryuchag i krizis [Debt, financial leverage and crisis]. *Vestnik Rossijskoj akademii estestvennykh nauk — Bulletin of the Russian Academy of Natural Sciences*, 4, 31—37 [in Russian].